

Modern Hukuk Karşısında Örfi Hukukun Varlığını Sürdürme Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Şanlıurfa Örneği*

Yazar(lar) / Author(s)

Doktora Öğrencisi, Dilek Almas^{ID}
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Ankara-Türkiye.

e-posta: dilekalmaz@gmail.com.

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Prof. Dr., Ferhat Tekin^{ID}

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya-Türkiye.

e-posta: ferhadtekin@gmail.com.

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 20. 06. 2023

Kabul tarihi-Date of acceptance: 16. 01. 2024

Yayın tarihi-Date of publication: 31. 05. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External

Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör

Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Etik bildirim- Complaints

ictimaiyat@alparslan.edu.tr

ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

No funds, grants, or other support was received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Almas, D.-Tekin, F. (2024). Modern hukuk karşısında örfi hukukun varlığını sürdürme nedenleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Şanlıurfa örneği. *İçtimaiyat*, 8(1), ss. 29-44. <https://doi.org/10.33709/10.33709/ictimaiyat.1317175>

Öz

Bu makale Şanlıurfa'da modern hukuk karşısında geçerliliğini koruyan örfi hukukun, toplumsal hayattaki görünümüne odaklanmaktadır. Modernleşmeyle birlikte dini değerlerin, derin biz duygusunun ve akrabalığın, yeni toplumsal hayatta etkisini kaybedeceği düşünülmektedir. Ancak aşiret örgütlenmesinin varlığı ve geleneksel aile yapısının hakimiyetini koruması Şanlıurfa'da örfi hukukun varlığını ve işlevini sürdürmesini sağlamaktadır. Bu farklılık eskiden bütünüyle bir kopuştan öte yeni şartlar ile toplumsal hayatın var olan özellikleri arasındaki bağın kurulmasıyla sağlanmıştır. Kurulan bu bağ sayesinde taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda, cemaatin işlevsel mekanizmalarından olan örfi hukuka, ihtiyaç duyulmaya devam edilmektedir. Bu makalenin amacı modern hukuk karşısında örfi hukukun varlığını sürdürmesinin arkasında yatan sosyolojik nedenleri anlamaktır. Bu sayede sıkı cemaat ilişkisinin bulunduğu Şanlıurfa'da, örfi hukukun nasıl bir role sahip olduğunu ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Belirlenen amaca ulaşmak için Şanlıurfa'da yaşayan 22 kişiyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bulgular katılımcıların, sosyal anlaşmazlıkların çözümünde ağırlıklı olarak örfi hukuku referans aldığını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda toplumsal vicdana karşılık gelen örfi hukukun baskınlığı ve örfi hukukun ihtilafli alanları çözümlemede ciddi bir işleve sahip olduğu görülmüştür. Şanlıurfa'da yaşayan insanların örfi hukuka bağlı olarak ilişkilerini düzenledikleri ve anlaşmazlıklarını çözmeye devam ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Modern Hukuk, Örfi Hukuk, Gelenek, Şanlıurfa.

A Sociological Research on the Reasons for Continuing the Existence of Customary Law in the Face of Modern Law: The Case of Şanlıurfa

Abstract

This article focuses on the appearances of customary law in social life, which remains valid against modern law in Şanlıurfa. It is thought that with modernization, religious values, our feelings us and kinship will lose their influence in the new social life. However, the existence of tribal organization and the dominance of the traditional family structure ensure the existence and function of customary law in Şanlıurfa. This difference rather than being a complete break with the old achieved by establishing the link between the new conditions and the existing features of social life, rather than a complete break with the old. Thanks to this established bond, customary law, which is one of the functional mechanisms of the community, continues to be needed in disputes between different parties. The aim of this article is to understand the sociological reasons behind the continued existence of customary law although transformed against modern law. In this way, it is aimed to reveal the role of customary law in Şanlıurfa, where there is a close community relationship. In order to achieve the determined goal, in-depth interviews were conducted with 22 people living in Şanlıurfa. The findings revealed that the participants mainly refer to customary law in the resolution of social disputes. At the same time, it has been seen that the customary law dominance corresponding to the social conscience and the customary law have a serious function in resolving the disputed areas. It has been determined that people living in Şanlıurfa regulate their relations and continue to resolve their disputes depending on the customary law.

Keywords: Law, Modern Law, Customary Law, Tradition, Şanlıurfa.

* Bu makale 2019 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji anabilim dalında Doç. Dr. Ferhat TEKİN danışmanlığında hazırlanarak Dilek ALMAS tarafından sunulan 'Modern Hukuk Karşısında Örfi Hukukun Varlığını Sürdürmesinin Sosyolojik Nedenler: Şanlıurfa Örneği' adlı tezden üretilmiştir. Çalışmanın alan araştırması 2018 yılının Haziran- Aralık aralığında gerçekleştirilmiştir.

1. Giriş

Hukuk, toplumsal yaşamdan beslenen sosyolojik bir kurum olduğu gibi aynı zamanda da devletin hem yönetim hem de ideolojik aygıtlarından biri olarak toplumsal alanda önemli bir yer işgal etmektedir. Bu aygıt aracılığıyla düzen ve adalet sağlanmak amaçlanır. Toplumsal vicdan ve adaletin sağlanması, düzene giden yolu açarak yapıda bütünselliğin ve kapsayıcılığın önünü açabilmektedir. Özellikle bir arada yaşamak zorunda olan insanlar arasında herkesin ortak çıkarı doğrultusunda sağlanacak düzen ve güven ortamında yaşayabilmek oldukça önemlidir. Bakıldığında hiçbir kurumun saf kendine ait bir özü bulunmamaktadır. Sosyolojinin ele aldığı bir kurum olan, sözlü, yazılı ve normatif özellikler taşıyan hukuk kurumu da karmaşık bir öze sahiptir ve özünü, ortaya çıktığı kültürden almaktadır. Yani hukuk kurumu; içinde yaşanılan toplumun kültüründen, geleneklerinden, göreneklerinden ve yaşam biçimlerinden beslenmektedir.

Kültürün önemli bir boyutunu oluşturan örf, hukukun oluşumundaki en önemli sacayaklarından biridir. Örfler toplumsal sistemi düzenleyen kuralların bir kısmına karşılık gelir. Bu düzenleyici kurallara genel bir isimle 'norm' diyoruz. Bir sosyal norm bir toplumda yaşayan insanların neyi ne zaman ve nasıl yapmaları gerektiğini bildiren kurallardır (Güngör,2019:65). F. Tönnies, cemaat yapısına denk düşen ve örfi kuralların referans alındığı toplumlarda, suçun ciddiyeti ve mağdurun mağduriyetinin boyutu temel alınarak onarma amacına (Tönnies, 2001) dikkati çekmiştir. Derin biz duygusunun ön planda olması ve sıkı cemaat ilişkileri bireylerin 'aşirete ya da aileye laf gelmemesi adına birlik olarak zararın karşılanması' gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Bu nedenle modern hukukun ortaya çıkışı, örfi olan ile yasal olan arasında çatışmaya yol açabilmektedir. Buna dair uluslararası literatürde (Andreoni ve Gee, 2012; Baldassarri & Grossman, 2011; Grieco, Faillo and Zarri, 2017; Nosenzo & Sefton, 2014;) ve ulusal literatürde (Karadeniz, 2014; Kaya, 2015; Ulutaş, 2016) modern hukuki düzenlemelerin mi yoksa örfi hukuki düzenlemelerin mi daha etkili olduğu noktasında çeşitli tartışmalar yürütülmüştür.

Yakın bir döneme kadar teknolojik ve sosyal değişimin hızı toplumun büyük sarsıntılar geçirmeden yeni şartlara uymasına imkân verecek kadar yavaş ilerliyordu. Ancak 19. yüzyıldan itibaren insanlık tarihinde hiç görülmemiş derecede baş döndürücü bir değişim oldu ve bu değişim hem örf ve adetlerin değişmesine yol açtı, hem de onların yerine yenilerini koymaya imkânı zorlaştı (Güngör, 2019, s.71). Modernleşmenin örf ve adetleri "yerinden çıkarma" sına (Giddens, 1998) rağmen modern hukuki normların ve yargılama biçimlerinin birey ve topluluklarda yeterince karşılık bulamaması veya onlar tarafından içselleştirilememesi önemli bir sorunsal olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla toplum içinde bir arada yaşayan insanlar genele ait pozitif hukuk kurallarına rağmen farklı bölgelerde örfi hukuk kurallarını yaşatmaya ve uygulamaya devam ediyorsa, bu kurallara neden uyulduğunu haklı çıkarmak yerine hangi durumlarda ve neden uyulduğunun araştırılması (Sümer, 1998, s.320) hukuk sosyolojisi açısından önem arz etmektedir. Modern hukuk karşısında varlığını devam ettiren örfi hukuka yoğunlaşan çalışmaların sayısı sınırlı olduğu için sosyal anlaşmazlıkların çözümünde bireylerin neden, niçin ve hangi saiklerle örfi hukuka başvurduğunun anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Örfi hukuk, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde aşiret ve akrabalık yapısına bağlı olarak tesis edilmektedir. Bölgede modernleşmenin çözücü etkilerine rağmen varlığını devam ettiren aşiret düzeninin ve geleneksel kapalı toplumların hâkim hukuk anlayışı olarak var olan örfi hukuk toplumun vicdanıyla bütünleşmiştir. Bir başka deyişle örfi hukuk, aşiret düzeninde var olan ve

bireylerin uyması gereken gelenekler olarak tanımlanmışsa da kanunlaşmamış kurallardır (Barth, 2001). Bundan hareketle bu çalışma Şanlıurfa'da modern hukuk karşısında örfi hukukun, dönüşerek de olsa varlığını devam ettirmesinin arkasındaki sosyolojik faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra modern hukuk devletinde, örfi hukukun rolünü tartışmak ve işleyişini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Bu araştırma kapsamında Şanlıurfa'nın Haliliye, Eyyübiye, Karaköprü, Bozova, Siverek ve Suruç ilçelerinden elde edilen nitel verilerle modern hukuk karşısında örfi hukukun hangi sosyolojik faktörlere bağlı olarak varlık gösterdiği analiz edilmektedir.

2. Genel olarak Örfi Hukuk ve Temel Özellikleri

Güngör'ün vurguladığı üzere, Türkiye'de örf ve adetler konusu, objektif ilmi kıstaslardan ziyade şahsi kanaatlere göre ele alınmaktadır ve bu subjektif düşünme alışkanlığı farklı düşüncelerin önünü açmaktadır. Örneğin örf ve adetlerin toplumda durgunluk ve hareketsizlik yarattığı düşünülür. Fakat örfler ve adetler toplumun bel kemiğini veya iskeletini oluşturur, yani onlar olmaksızın insanlar bir arada ve düzenli bir hayat süremezler. Bu nedenle ne kadar eski ve yeni zamanlardan artakalmış olursa olsun, örf ve adetler her zaman vardır; onlar yoksa cemiyet de yoktur (Güngör, 2019: 84-89). Toplumsal normlar ve kurallar, kesin sınırlarla belirlenmiş iktidar yapısının oluşmadığı zamanlarda dahi toplumsal adalet, huzur ve güven ortamının tesisini amaç edinmiştir. Hukuk kuralları 'henüz siyasi bir otoritenin merkezileşmediği dönemde toplumun kendiliğinden, yönlendirilmiş tepkisiyle oluşan ya da meydana gelen ihlallerin önüne geçmek adına oluşturulmuş kurallardır. Bu şekilde ortaya çıkan hukuk kuralları düzenlilik ve sistematiklikten uzaktır. İktidar yapısının bulunduğu süreçte ortaya çıkan kurallar ise kişi veya grupların karşılıklılığına dayanır ve benimsenen kurallarla yaptırımlar önceden belirlenir. Bu hukuki kurallarla düzenlilik, sistematiklik ve devamlılık da sağlanmaya çalışılır' (Özcan, 1998: 256). Toplumun temel varsayımları, toplumsal vicdanı ve değerlerinin bir yansıması olarak var olan yasalara, gündelik hayatta herkesin uyması beklenir (Haviland vd., 2008; Roberts, 2010).

Örfi hukuku ele alan araştırmalar, daha çok hukuk antropolojisi çerçevesinde yapılmıştır (Yang ve Chuan, 2022). Hukuk antropolojisi iklim koşulları, coğrafi çevre, dini inançlar ve belirli bir ülkenin siyasi yapısı da dahil olmak üzere hukuki yapıyı etkileyen göreceli muhtemel ilişkilere işaret eder (Conley & O'barr, 1993: 41). Sosyolojik açıdan ise hukukun, belirli bir toplumun tarihinde derin köklere sahip olan ve o toplumun ruhu ve kolektif bilincine bağlı olarak oluşan bir toplumsal kurum olduğu söylenebilir. Bütün toplumlarda hukukun var olması ve insanların birbiriyle ilişki kurmaya başladığı andan itibaren hukuki kurallara ihtiyaç duyulması sosyolojik açıdan hukuka sosyal bir olgu olarak bakılmasını sağlamıştır.

Max Weber ve Eugen Ehrlich ise sosyal hayat ve toplumsal süreçlerin bir ürünü olarak hukuku (Rehbinder, 2019: 16) ele almıştır. Weber için hukuk, modern Batı toplum yapısının en önemli yapı taşlarından biri ve onun da 'rasyonel bir kurum' olarak ele aldığı kapitalist toplum yapısına egemen olan kurum olarak karşımıza çıkar. Hukukun hesaplanabilir ve öngörülebilirlik özelliklerine dikkat çeken Weber, bu hukukun kapitalist toplumların temel ihtiyaçlarından doğduğunu belirtir. Çünkü kapitalist toplum yapısı işlevselliğini arttırabilmek adına hesaplanabilir teknik iş araçlarına gereksinim duyduğu gibi hesaplanabilir bir hukuka ve biçimsel kurallarla işleyen bir işletmeye de gereksinim duymaktadır (Weber, 2011: 8-18). Hukuk sosyolojisine önemli katkılar sağlayan Ehrlich'e göre ise hukukun sosyolojik olarak ele alınması 'yaşayan hukukun' ele alınmasıyla gerçekleşebilir. Yaşayan hukuk, hukuksal metinler içerisinde bulunmasa da toplumu barışçı bir iç düzen halinde yaşatan, toplumsal yaşama hükmeden

hukuktur. Bu hukuk, her şartta temel işleve sahip olduğundan ve bütün hukuki kurallardan daha fazla objektif olabildiğinden, toplum düzenini sağlamada önemli bir rol üstlenir (Ehrlich, 2019: 487-496). Ehrlich 'in toplumsal hayatta işlevselliğini sürdüren yaşayan hukuka dikkat çekmesi ve hukuku çoğulcu bir yaklaşımla ele alması hukukun kaynağının yalnızca modern hukuki kurallara bağlı olmadığına işaret etmesi açısından önemlidir.

Hukuksal çoğulculuğa dikkat çeken G. Gurvitch ise toplumların öteden beri süregelen yaşamları neticesinde kendine özgü hukukları olduğunu belirtir. Her toplum, kendi hukukunu 'normatif olgular' dan destek alarak meydana getirmektedir. Yani hukukun ilk esaslı gerçekliğini oluşturan temel yapı normatif olgulardır (Gurvitch, 1945: 171). Dolayısıyla bu normatif olgular bütün hukukun müsbetliğinin kaynağı olduğu gibi kaynakların da kaynağıdır (Gurvitch, 1949: 240). Yasalar günümüzde yaptırım gücünü nasıl devlet eliyle sağlıyorsa, içinde bulunduğu toplumsal hayatın içinden gelen normatif olgulardan kaynağını alan hukuk da meşruluğunu toplumun birliğinden, bütünlüğünden almaktadır.

Toplumsal vicdanla yakından ilişkili olan örfi hukuk bireyi, içinde bulunduğu toplumla bütünleşik görür. Bireyin tüm davranışları; toplumunu, topluluğunu ve grubunu temsil eder. Hukuk, toplumsal varoluşun, bütünü bir parçası, yansıması olarak görüldüğü için hukukun evrenselliği makro bir söylemdir ve hukuktaki ilkeler varsayımlardan ibarettir. Fakat modernleşme süreciyle birlikte insanlar belirli ve bireysel deneyimlerden vazgeçmeye, genel kuralları kabul etmeye, zengin ve renkli insan yaşamını terk etmeye ve standartlaştırılmış davranış kalıplarını kabul etmeye (Yang ve Chuan, 2022) yönelik bir süreci deneyimlemeye başlamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan modern hukuk, örflerden türer ya da türemesi gerekir. Onların rengini alır, ancak devlet gücünün desteğini almış olmakla onlardan ayrılır (Cotterrell, 2020: 39). Modern hukuk genel, tekçi, odağında birey olan, bireyin keyfiyetine alan tanımayan, bireye ödev ve sorumluluklar yükleyen, farklılıkları göz ardı eden, sistematikleştirme ve tanzim etme saikiyle vardır (Bal, 2014: 202-205). Ancak iktidar erkinin hakimiyeti altında var olan ve pozitif hukuk kurallarıyla sağlanan modern düzende toplumsal varsayımların karşılık bulmaması ya da 'hukukça suç sayılmayan bir fiilin toplumca suç sayılmaya devam etmesi ya da hukukça verilen cezanın toplum tarafından yeterli görülüp görülmemesi' (Bağlı ve Özense, 2011: 43) örfi hukukla modern hukuk arasında çatışmaya neden olmaktadır. Modern hukuk kuralları ile toplumun meşru gördüğü normlar arasındaki ihtilaflar, mevcut ilişkilerin ele alınmasını gerektirmiştir.

Uluslararası literatürdeki çalışmalar, örfi hukukun kültürel arka planı, oluşumu, işlevselliği, işleyiş mekanizmasının analizi ve tarihsel süreçteki yeri (Holzinger vd., 2019; Petersen vd. 2012; Rosen, 2017; Yuill, 2018) üzerinedir. Bu araştırmalara göre biz duygusunun hâkim olduğu toplumlardaki onarıcı müdahaleler, başarılı olduğunda suçluluk duygusu uyandırarak (Harris, Walgrave ve Braithwaite, 2004) toplumla bütünleşmenin ve iş birliğinin yolunu açabilmektedir (Harris, 2003; Ketelaar ve Au, 2003). Kimi zaman toplumda sağlanacak bütünleşme ve iş birliğini ön planda tutup gelecekte suç işlemesi muhtemel olmayan birini cezalandırmaktan kaçınması beklenir. Suç işleyen kişiye ceza vermek yerine mağdurun maruz kaldığı zararı karşılama amacı olan onarıcı adaletin kullanımı (Harris vd., 2004; Pupu ve Wiessner, 2018) yaygındır.

Ulusal literatürde aşiret örgütlenmesine dair yapılan çalışmalar içinde yer alan örfi hukuk, modern hukukun toplumsal vicdanda karşılık bulamadığında örfi hukuk ile modern hukuk arasında çatışmanın ortaya çıkacağı, 'ortak bir akıl' çerçevesinde kanaat önderleriyle ihtilafların çözüldüğü veya iç çatışmaların ihtiyar heyetiyle çözümlenmesiyle hükme bağlandığı yönünde ortak bulgulara sahiptir. Başka bir ifadeyle aşiretlerin, toplumsal düzeni sağlama, ihtilafları

çözme ve dayanışmayı sağlamada kilit sosyal örgütlenme (Bruinessen, 2015; Karadeniz, 2014; Kaya, 2015; Ulutaş, 2016) olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte söz konusu çatışmanın neden yaşandığı, daha çok hangi meselelerde ortaya çıktığı, hangi meselelerde örfi hukuka ihtiyaç duyulmadığı, çözümlerin kimler aracılığıyla (dini /siyasi/kanaat önderleri), nasıl olduğu ve zamanla çözümlerde farklılaşmanın yaşanıp yaşanmadığını da belirtmek gerekir. Bu çalışmada doğrudan örfi hukuka odaklanılarak örfi hukukun varlık gösterdiği alanlar sosyolojik bir temelde saha verilerine dayalı olarak analiz edilmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, 2018 Eylül- 2019 Mart ayları arasında 22 katılımcıyla Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Modern hukuk karşısında örfi hukukun var olma nedenlerini anlamayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma deseni, kişilerin deneyimlerinin, toplumsal süreç ve toplumsal bağlamı içinde anlaşılma kolaylığı sağlaması (Neuman, 2014) ve örfi hukukun günümüzde neden tercih edildiğine dair daha kapsamlı bir bilgi sunması bu yöntemin tercih edilmesini sağlamıştır.

Araştırma kapsamında örfi hukukun kişilerarasındaki etkileşim sürecinde tercih edilme nedenlerini anlamak için mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilerek açık ve anlaşılabilir açıklama yapılmıştır. Böylelikle katılımcıların gönüllü olarak katılmaları sağlanmıştır. Her katılımcıya verdiği bilgilerin araştırma dışında kullanılmayıp başka kişilerle paylaşılmayacağı ve sadece katılımcıya belirtilen çalışmada kullanılacağı açıklanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce ses kayıt cihazının kullanıma gerekçesi (görüşmenin sürekliliğini sağlamak ve görüşmecinin ifadelerine bağlı kalma amacı) anlatılarak görüşme başlamıştır.

Araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak sahadan elde edilen verilerle temalar, kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen veriler yeniden okunarak tematik kavramsallaştırmalara yerleştirilmiştir. Verilerin analizi aşamasında da etik sorunların önüne geçebilmek amacıyla özel kimlik bilgilerine yer verilmeyerek katılımcıların kimlikleri, kod verilerek tanımlanmıştır.

Nitel araştırmanın örneklem yöntemlerinden olan kartopu tekniğiyle ilk katılımcıdan diğer katılımcılara ulaşarak 22-85 yaş aralığında 13'ü erkek 9'u kadınla görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların eğitim seviyelerine bakıldığında büyük çoğunluğun (6 kişi) lise mezunu olduğu görülmektedir. Yanı sıra 6 kişi okuma-yazma bilmemekte, 6 kişi ilkokul mezunu, 2 kişi üniversite öğrencisi ve 2 kişi üniversite mezunudur. Katılımcıların mesleklerine baktığımızda işçi, öğretmen, imam, memur, gazeteci ve çiftçi oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcılardan 7 kişi ev hanımı ve 2 kişi kanaat önderidir. Görüşmeler ortalama 1-2 saat aralığındadır. Türkçe kullanılarak yapılan görüşmelerde görüşme süresi uzadıkça katılımcıların yöresel ağız kullanmasının artması, görüşmelerin çözümlenirken anlama sadık kalınarak düzenlenmesine neden olmuştur.

Bu çalışma, Şanlıurfa'da yaşayan bireylerin, modern ve örfi hukuku nasıl deneyimlediklerini, algıladıklarını ve sosyal anlaşmazlıkların çözümünde karar alma mekanizmalarını anlama çabası taşıdığından sahadan elde edilen veriler, modern hukuka bakış, sosyal anlaşmazlıkların çözümü, sözün senet kabul edilmesi ve kanaat önderlerinin rolleri gibi temalar çerçevesinde ele alınarak yorumlanmıştır.

4. Sosyal Anlaşmazlıkların Çözümünde Örflerin Yeri ve Önemi

Modern hukuka göre suçun (organize vb. suçlar hariç) ve cezanın bireyselliği esastır. Fakat suçun kolektif görüldüğü geleneksel kapalı toplumlarda devam eden kolektif yaşam özellikleri bireyin, modern hukuka mesafeli yaklaşmasına neden olmaktadır. Görüşülen 22 kişiden elde edilen veriler sonucunda akrabalık temelli toplumsal yapıda, modern hukuki kuralların yetersiz kalacağı düşüncesi katılımcıların ortak vurgusu olmuştur.

“Modern hukuk geçerli değildir. Saygımız vardır. Ama bizler çözümü, kesin olarak sağlayacak olan ve hızlı çözüme ulaştıran kendi örfümüze göre oluşturduğumuz hukuk kurallarında arıyoruz. Bu sebeple de örf hukuku, modern hukuka göre daha geçerli ve baskındır.” (M. B., Erkek, 60, İşçi)

“Kapalı bir toplum sonuçta herkes yaşanması muhtemel olan anlaşmazlıkları kendi örfüyle çözmek ister.” (Z.E., Kadın, 24, Ev Hanımı)

“Bizler ilk önce sorunlarımızı aileler arasında çözümlenmeye çalışıyoruz. Daha sonra kanaat önderleri, sözüden çıkamayacağımız büyüklerimize başvuruyoruz. Bütün bu yolları tükettikten sonra resmi hukuk kurallarına başvuruyoruz. Genelde bu yollarla çözüm sağladığımız için çok da resmi hukuk kuralları bilinmiyor, tercih edilmiyor.” (F. D., Erkek, 58, İmam)

“..Mahkeme bize yarar sağlar düşüncesi bile yoktu. O zamana kadar hep büyüklerin çözdüğü durumları, yabancıya açmak olmazdı. Bizde kabul ettik aradan otuz yıl geçti hala aynı durum devam ediyor.” (M. C., Kadın, 68, Ev Hanımı)

Saha çalışmasından elde edilen verilere göre katılımcılardan 19’u modern hukuka saygı duymasına karşın yaşadıkları anlaşmazlıkları örfi hukukla çözümlenmeye çalıştığını belirtmiştir. ‘Köyde kolay değil mahkemede sorunu çözmek. Çevreni yok saydığın için hemen ayıplanırsın’ sözleri mekânın değişmesiyle yüklenilen anlamın da yeniden üretildiğini göstermektedir. Bireyin içinde yaşadığı değerler sistemine aykırı hareket etmesi, ayıplanma ve kınanma korkusuyla baş başa kalmasına neden olabilmektedir. Nihayetinde cemaat toplum yapısının kırdı büyük oranda, kent merkezinde ise kısmen etkili olmaya devam etmesi, örfi hukukun işlevselliğini dinamik ve güçlü bir şekilde sürdürmesini sağlamaktadır. Kaya (2015), çalışmasında modern hukukun bazı olaylarda küçük bir çözüm sağlamasına karşın örfi hukukun devreye girmesiyle ortaya çıkan sorunların büyük çoğunluğunun ortadan kalkabileceğini ifade eder. Modern hukukun suç olarak görmediği olayların toplumsal vicdanda rahatsızlık yaratması ya da suç teşkil eden davranışın karşısında resmi yargının tavrının yetersiz görülmesi söz konusudur. Anlaşmazlık yaşayan tarafları bir bütün olarak ele alan örfi hukukun etki gücünün kaynağı da buradan gelmektedir. Ulutaş’ın da vurguladığı gibi kültürün, örf ve adetlerin bilinmemesi, bilinse bile göz ardı edilmesi gibi nedenler mahkemelere yapılmış bir etikettir ve resmi hukuk yollarına olan rağbeti azaltmaktadır. Sorunlu olan hukuk mekanizmasının bölgede daha sorunlu işlemesi ve toplumsal vicdanı rahatlatmaması başka mekanizmaları devreye sokmaktadır (Ulutaş, 2016: 167).

“Haşimiye meydanında kardeşimin kahvehanesi var. Suriyeli müşterilerinden biri kavga çıkarmış ayırmaya çalışan abimi bıçaklamışlar. Polis geldi adamı aldı ama şikâyetçi olmadık. Olsaydık da zaten ne ceza verebilirdi ki devlet? Bizim aşirete yapılan bir şey, kendimiz halletmek istedik öyle de yaptık.” (H.K., Erkek, 45, İşçi).

“Aramızda bir anlaşmazlık çıktığında aşiretin önde gelenleri, aile büyükleri, ileri gelenler daha sonrasında devlete başvuruyoruz. Ayrıca Şanlıurfa yoğun göç alan bir bölge Suriyelilerin gelmesi de bu konuya çok

etki etti. Şehirdeki çoğu hırsızlık, gasp gibi huzursuzluğun sebebi çoğunlukla Suriyeliler. Bu sorunlarda insanlar direkt polise gidiyor. Örneğin Suriyeliler geçen gün bir tartışmada kendi insanımızdan iki kişiyi öldürdü. Polis olaya el koydu ama ne yaptı ne etti bilmiyoruz. Olan bizim insanımıza oldu. Böyle olunca da çoğu insan yanlarına kalmaması için kendi işini kendi hallediyor. Devlet ne yapabilir ki diye düşünüp bu benim meselem olarak düşünüyor.” (Ö.K., Erkek, 40, Memur)

Katılımcılar, modern hukuk yerine neden örfi hukuka başvurulduğuna işaret ederek örfi hukukun onarıcı olma özelliğine vurgu yapmaktadır. Wiessner’ e göre örfi/onarıcı hukuka başvurmak mağdurun kayıplarını telafi etme, suç işleyeni yeniden bütünleştirme ve iş birliğini sağlama amacı taşır. Çünkü küçük ölçekli toplumlarda hayatta kalmak için iş birliği ve toplu eylem esastır (Wiessner, 2020: 32320). Ortak inanış ve uygulamalarla bir araya gelen toplum (Güngör, 2019) içinde katılımcılar ‘düzen bizim düzenimiz ata bizim atamızdır’ diyerek kendilerine ait gördükleri örfi hukuka yakın durmaktadır.

“Danışılan kişi Peygamber Efendimizin de belirttiği gibi güvenilir kişi olmalıdır. Bizler de saygı duyduğumuz, güvendiğimiz aile büyüklerimize başvuruyoruz. Bizim geleneğimiz göreneğimiz farklı olduğu için devletin hukuku, her kültürden insana ve kültürüne göre çözüm üretemez. Bu nedenle örfü âdeti öğrendiğimiz gördüğümüz büyüklerimizden, kanaat önderleriyle ya da aile büyüklerimizle sorunlarımızı çözmeye çalışıyoruz.” (H.B., Kadın, 38, Ev Hanımı)

Kompleks ilişkiler ağında mahrem olanın mahkemelere taşınmaması gerekliliğini öğreten değerler örfi hukukun etkin olmasını ve sürekliliğini sağlamaktadır. Toplum; değerleri ve inançlarıyla bir bütün olarak vardır. Benimsenen değerlerin nasıl ortaya çıktığını ve nasıl karşılık bulunduğunu görmek modern hukuka veya örfi hukuka bakışın anlaşılmasını sağlamaktadır.

“Örfe, adetlere, kültüre bağlı olarak en önemlisi de kanaat önderlerine saygı duyarak yaşadık hep. Evlilikte sıkıntı olduğunda, kız kaçırma ya da aileler arasındaki arazi anlaşmazlıklarında, miras, su sorunlarında hemen mahkemeye koşulmaz burada. Mahremiyetimiz sonuçta dışa vurmak istemeyiz. Bu nedenle bu toplumda mahkemelere düşmek ayıp bir şeydir.” (S. E., Erkek,54, Esnaf)

“Hukuk kurallarına saygı duysak da kendi adetlerimizin, sorunların çözümünde payı daha büyüktür. Ayrıca herhangi bir sorunda direk devlete başvurmak hoş görülmez. Bak bunlar mahkemelik olmuş denir ve kınanırız. Bu sebeple her ne kadar güvensen de hukuk kurallarına, anlaşmazlıkların çoğunu örf adet hukuku ile çözmekteyiz.” (M. K, Kadın, 35, Ev Hanımı)

“Bir anlaşmazlığa düştüğümüzde eşimle, dostumuzla yani mutlaka büyüklerimizden destek alıyoruz. Onlara akıl danışmadan olmuyor. Onların hayrına da çok büyüyen olaylarımız olmamaktadır. Çünkü soruna direk müdahale edip kalıcı çözümlerle anlaşmazlıkların uzamamasını sağlıyorlar. Ayrıca büyüklerini saymamak bizde büyük ayıptır.” (N. A., Kadın, 44, İşçi)

“Mahkemeler de kan parası yoktur kişinin sonrası, ailelerin düşeceği durum düşünülmez, devlet arkada kalanlara sahip çıkmaz. Ben hapisaneye girsem dahi dava bitmiş olmaz. Çıkınca yine olacak olur devlet kimi koruyabilmiş ki! Sözü özünü devletin soğuk ve ciddi yüzü bizim içimizdeki korkuyu dindirip güven vermez.” (H. K., Erkek, 45, İşçi)

“Babam, darbe zamanlarında insanların bilincinde kalan durumlar nedeniyle devlete karşı korkuyla karışık bir saygı duyar. Babam gibi çoğu insan bu korku nedeniyle çözümü devlet eliyle değil de güven duyduğu büyükleriyle çözmek istemektedir. Bu konuyla alakalı olarak bir örnek vermek gerekirse iki aile arasında husumet vardı. Bu husumet için hem devlete

başvurdular karşı taraf daha çok mağdur olsun teferruatlarla uğraşsın evine polis gitsin diye hem de kanaat önderlerine gittiler. Amaçları karşı tarafın daha fazla zarar görmesini istemekten başka bir şey değildir. Ya da tam aksi olarak mağdur tarafa mahkemeye gitmemesi hususunda baskı yapıldığı da görülmektedir.” (M. K, Erkek 63, Memur).

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcılar; mahremiyet anlayışı, ayıplanma ve kınanma korkusu ve büyüklere duyulan saygının önemi üzerinde durmuşlardır. Bir başka deyişle sosyal anlaşmazlıkların çözümünde örfi hukuka başvurulma nedenlerini üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi, akrabalık temelli toplumsal yapıda modern hukuki kuralların yetersiz kalacağı ve hızlı bir çözüm sunamayacağıdır. İkincisi, yine akrabalığın ve ailenin güçlü olduğu toplumsal yapıda saygı duyulan büyükler dururken mahrem olanın mahkemelere taşınmaması gerekliliğini öğreten değerlerin baskınlığını korumasıdır. Bu değerlerin baskınlığı ayıplanma ve kınanma korkusuna da yol açabilmekte olduğu görülmüştür. Üçüncüsü ise devlet yapısına karşı ortaya çıkan bazen güvensizlik bazen de korku duygusu, örfi hukuka başvurulma nedenlerindedir.

“Yasal olan eylem suç gerektirmez. Evet ama bu davranışın helal olup olmadığını kimse sorgulamıyor. Biz bunu örfümüzde göz ardı etmiyoruz. Çünkü biliyoruz ki her yasal hak helal değildir.” (H.K, Erkek, 45, İşçi).

Sosyal hayatı düzenleyen kurallar içinde yer alan din kuralları da hukuk kuralları gibi toplumsal hayatı düzenlemektedir. Bu nedenle aralarında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Katılımcının yukarıdaki ifadeleri, örfi hukukun benimsenen dini inanca da karşılık geldiğine ve modern hukuk kurallarının ise dini olandan uzak olduğuna yönelik bir vurgudur. Fakat saha çalışmasının geneline bakıldığında katılımcıların yaşadığı anlaşmazlıklarının ne olduğu (arazi, kız alıp-verme, kaza, cinayet, miras vs.), çözümü nerede ve nasıl aranması gerektiği noktasında belirleyici olduğu görülmüştür. Özellikle miras paylaşımı konusunda katılımcıların ifadeleri konuyu bir başka alana taşımaktadır.

“İnsanlar niyetlerine göre hukuk kurallarına başvuruyor. Örneğin mirasta genellikle aile içinde anlaşılır. Kıza ya hiç verilmez ya da sadece gönlü yapılır. Yani ailenin önde geleninin kararı etkili olur. Ama bir başka olayda, aynı kişiye resmi hukuk cazip geldiğinde onu da kullanabiliyor. Burada bir kıza mirastan hak verilmesi çok görülen bir durum değildir. Bu sebeple hukuk kişinin vicdanında başlar, vicdanında biter. Eğitici spotlar verilerek, bilgilendirici programlar ve hakikati olduğu gibi yansıtan yayınlar yapılarak insanların değişimi daha sağlıklı gerçekleştirilmeli.” (H. G., Erkek, 47, Gazeteci)

Toplumsal düzen kurallarından din ve hukuk kurallarının her ikisi de paylaşım sırasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek ve bireylerin haklarını korumak için hükümler belirlemiştir. Fakat yukarıdaki katılımcıların ifadeleri ne dini kuralların ne de modern hukuk kurallarının miras paylaşımı konusunda bir önemi olmadığına işaret etmektedir. Bu da ataerkil zihniyetin ve kültürün ne kadar baskın olduğunu göstermektedir. Özellikle miras gibi meselelerde kadınlar mevcut haksızlığa karşı seslerini çıkardıklarında kınanmakla, örf ve adetlere karşı gelmekle suçlanmaktadır.

5. Örfi Hukukta Hız Faktörünün İşlevselliği

Hukuk kurallarında toplumsal düzeni esas alan rasyonel bir yapı baskındır. Ancak hukuk kurallarının nihai hedefi toplumsal vicdanı rahatlatmak ve adaleti sağlamak olmalıdır. Toplumsal vicdan ve adaletin sağlandığı yerde toplumsal düzen kendiliğinden gelecektir. Çünkü vicdan, kişiyi doğruya ve iyiye yönlendirmesi ve ahlakın bir sesi olması neticesinde var olan normlar süzgecinden geçerek oluşmaktadır. Vicdanın bu rasyonel yanı, aşağılanma duygusuna bağlı

olan suçluluk duygularını telafi amacıyla gerçekleşir. Vicdan rahatlamasını (temiz vicdanı), huzur duygusu takip eder. Nihayetinde var olan biz duygusu bireyin kendi kendini gerçekleştirmesine katkı sağlarken aksi davranışlar, toplumsal dışlanmaya neden olacağından korku duygusu devreye girer. Vicdana dayalı seçimlerse adalet duygusunu daha derinlikli bir duygu haline getirerek hukuk alanında önemli (Rehbinder, 2019: 218-220) hale getirir. Toplumun vicdana dayalı seçimlerinin ürünü olan örfi kurallar da modern hukuk karşısında bazı durumlarda daha işlevsel olabilmektedirler. Bu bağlamda katılımcıların aşağıdaki görüşleri örfi hukukun sunduğu hızlı çözümlerin toplumsal vicdana karşılık geldiğine işaret etmektedir:

“Bir adamın kızı kaçırıldığında devlet kurumlarına gittiğinde genelde çözüm bulamıyor. Ya kızın yaşı tutuyor deniyor ya da rızası var diye hiçbir şey yapılmıyor. Ama baba kızının evine gelmesini, Allah’ın emriyle peygamberin kavliyle kendisinden istenmesini, evinden gelinlikle çıkmasını en önemlisi de kırılan onurunun tamir edilmesini istiyor. Modern hukukun bu isteklere cevap vermesi imkânsızdır. Aşiret sisteminde ise kızı kaçırılan baba, aile büyüklerine, kanaat önderlerine başvurduğunda ise bu sorun arabulucular sayesinde kolaylıkla çözülebiliyor. Hukuki kurallar bizim yaşantımızda bir karşılık bulana kadar da aşiret yapısı ve kanaat önderleri kolay kolay silinip gitmeyecektir.” (S. E., Erkek, 54, Esnaf)

“Külünce köyünde geçen ay tanıdığımız bir kişi dedesinin vefat haberini almıştı o telaşla çocuğun birine çarptı. Dedesinin taziyesi bittikten sonra Urfa’nın ileri gelenleri, köyün ileri gelenleri ve taraflar çağrıldı. Barış yemeği verildi yemeğin üstünde barış sağlandı. Para konusu ise mağdur tarafın isteği üzerine orta yol bulunarak sağlandı. Yüz yüze bakan insanlar sonuçta resmiyete dökülse bu kadar kolay barış sağlanmaz olay da büyürdü.” (E. G., Kadın, 45, Ev Hanımı)

“Hukuk ve adaletin olduğu her şeye inanırım ve güvenirim. Ama resmi yargıyla adaletin sağlandığını düşünmediğimden güvenmiyorum.” (C.A., 22, Erkek, Öğrenci)

“Resmi hukuka karşı halk olarak her türlü fedakârlık yapıyoruz. Halk olarak haktan yüzümüzü çevirmiyoruz ama hukuktaki esneklikler de bizi birbirimize düşürüyor. Hukuk gününde güncellenmiyor yenilenmiyor. Kanaat önderleri, yazarlar, imamı halkı aydınlatmalı, halkın içine karışmalı halkın arasındaki sosyal anlaşmazlıklarda, problemlerde orta yolu sağlayıcı kişiler olmalıdır. Hukuk kurallarında bir kere İslam şurası yok ki karar alıp karar verelim. Sonuç olarak bizim kültürümüzden, İslam’dan kopuk bir resmi hukuk çok da geçerli değil bizim gözümüzde. Her ne kadar hukuka güvensen de bizi tatmin edici, sorunları hızlı ve kişileri düşünerek çözmediği için işimize hiç yaramıyor. İşimize yaramadığı için de resmi hukuku yok sayıyoruz.” (H. G., Erkek, 47, Gazeteci)

Katılımcıların sözlerinden de anlaşıldığı üzere söz konusu durumlarda resmi mekanizmaların prosedürleri, çoğu zaman yoğun bir kolektif bilince sahip bu tür toplulukların hukuk /adalet anlayışlarına denk düşmemektedir. Çeşitli anlaşmazlık ve davaların çözüme kavuşturulmasında başvurulmuş örfi uygulamalar topluluk üyeleri tarafından benimsenip içselleştirildiği için hızlı bir şekilde icra edilebilmektedir. Katılımcılar da örfi hukukun birçok yönden hem daha hızlı sonuç vermesine hem de daha işlevsel olduğuna işaret etmişlerdir.

“Resmi yargıya güveniyorum. Ancak sorunların çözümü noktasında eksiklikleri olduğunu düşünüyorum. Bir örnekle anlatacak olursam, diyet kesilmesi gerektiği durumlarda ödenecek para üç aşağı beş yukarı bellidir. Araçların hatırına göre bu fiyatta değişiklik olabilir. Ama diyet en fazla üç beş gün içinde mağdura teslim edilir. Mağdurun bu şekilde bir an önce onure edilmesiyle olayın dallanıp budaklanması, yeni kayıplara, çatışmalara yol açması engellenmiş olur. Resmî kurumlara kalsa davanın karara bağlanıp bu paranın ödenmesi yılları bulur.” (A.K., Erkek, 82, Kanaat Önderi)

Bu katılımcı modern hukuki uygulamaların aksine örfi uygulamaların hızlı ve sonuç alıcı yönüne, mağdur tarafa verilen diyeti örnek vererek dikkati çekmektedir. Böylece suçlu tarafın mağdur tarafa bir diyet (bu çoğunlukla mağduriyetin boyutuna göre belirlenen bir miktar para) ödemesiyle anlaşmazlığın ya da çatışmanın büyümesinin önüne geçilmiş olmaktadır. Oysa resmi hukuka başvurulduğunda sonucun daha farklı, anlaşmazlığın da çözümsüz kalabileceği belirtilmektedir. Bu hususla ilgili katılımcılara modern hukuka karşı bakış açıları sorulduğunda farklı örnekler üzerinden resmi/modern hukuki uygulamalara karşı örfi hukuki uygulamaların avantajlarını şu şekilde dile getirmektedirler:

“Güveniyorum ama kolay bir çözüm dururken diğer başka bir yol aklımızdan geçmiyor. Örneğin bir tarla meselesi için dava açsak sonucunu yıllar sonra alırız. Bu da husumeti arttırır ama kendi aramızda bunu daha hızlı çözümlenebiliyoruz.” (R. A., Erkek, 61, Emekli Öğretmen)

“Güveniyorum elbette ama biz daha hızlı ve problemin sonucunu en asgariye indirerek çözümlendiğimiz için sosyal anlaşmazlıklar da en son başvurduğumuz mercidir. Resmi yargıya her ne kadar güvensen de olay orda büyüyecek husumet artacak bundan korktuğumuzdan kendi kültürümüze göre çözümlenmeye çalışıyoruz. Bu nedenle ilk önce sorunlarımızı aileler arasında çözümlenmeye çalışıyoruz. Daha sonra kanaat önderleri, sözden çıkamayacağımız kabile büyüklerine başvuruyoruz. Bütün bu yolları tükettikten sonra resmi hukuk kurallarına başvuruyoruz. Genelde bu yollarla çözüm sağladığımız için çok da resmi hukuk kuralları bilinmiyor ve tercih de edilmiyor.” (H. K., Erkek, 45, İşçi)

“Hukuka güveniyoruz ama çok şey hatıra-gönüle binaen çözülüyor. Örneğin ben sizden borç para aldığımda içinde bulunduğum aşiretten kimden o borcu istesenez o size çıkarır verir. Biri bana saldırdığında da aşiretimin tamamı benimle meydana geliyor. Korumayı çok rahat hissederiz. Bundan daha iyi bir hukuk sistemi olamaz.” (H. G., Erkek, 45, Gazeteci)

“Resmi hukuka güveniyorum ama içinde yetişmiş olduğumuz kültür bize resmi yargıyı son çare olarak öğretti. Bu sebeple bütün sosyal anlaşmazlıklar da ilk önce büyüklerimize, ailelerin en yaşlısına danışırız. Eğer husumet tek günde çözülecekse büyükler sayesinde çözüyoruz. Devlete gidip bu husumeti yıllarca sürdürüp anlaşmazlığın büyümesini her geçen gün birinin zarar görmesini istemiyoruz.” (H.B., Kadın, 38, Ev Hanımı)

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere katılımcıların büyük çoğunluğu resmi yargıya güvendiğini fakat hızlı, kalıcı ve mağdurun mağduriyetini gideren örfi hukukun daha işlevsel olduğu için anlaşmazlıklarda çözümü bu yolla sağladıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu işlevsellikler ağı bir yönüyle topluluk içindeki sorunları çözüme kavuşturup, kentsel hayatta kolaylıklar sağlarken diğer yandan bireylerin modern hukuksal araç ve imkânlarla görece mesafeli durmasına, aşiret sistemine ait uygulamaların (statü/ rol ve pratikler) kentte sürdürülmesine yol açmakta ki bu da modernleşmenin gerçekleşmesinde gecikme ve farklılaşmalara neden olmaktadır (Kaya, 2015: 126-127).

İbn Haldun'a göre insanoğlu her zaman toplumsal hayatta ortaya çıkabilecek düzensizlikleri engelleyecek bir üst güce muhtaçtır (Haldun, 2015: 350). Bu üst güç kimi zaman siyaset kimi zaman dinden kaynağını alır. Örneğin çatışmaların çözümünde güçlü asabiyetle yönetimi elinde tutan siyasi iradenin adaletle yönetimi, çatışmaların çözümünde etkili olabilmektedir. (Okumuş, 2018:26). Sosyo-politik bir örgütlenme olan aşiret sisteminin de günümüzde siyasal partilerle olan yakınlığı sayesinde siyasi iradenin nüfuzu artmaktadır. Katılımcılara siyasi partilerin anlaşmazlıkları çözümedeki rolleri ve ne kadar etkileri olduğu sorulduğunda,

“Daha geçen gün olan bir olayı örnek vermek gerekirse Suriyeli bir kişi başkasına çalışmış parası ödenmemiş hemen partiye başvurdu. Parti sayman aracılığıyla bu kişiye her ay belli bir ücret ödeyip emeğinin karşılığını verdi. Çevremizde gördüğümüz bu ve benzeri örnekler bizim partiye olan güvenimizi arttırdı. Şu an bende biri bana bir şey yapsın partiye başvururum parti çok hızlı bir şekilde yardımcı oluyor, zararımızı hemen karşılıyor.” (S. E., Erkek, 54, Esnaf)

Peki, partinin bir çıkarı var mı?

“Hayır, kesinlikle partinin bir çıkarı yok hatta parti tarafların sorunlarına çözüm bulur. Barış için yemek düzenler, yemek ve yol parasını karşılar, barış adına iki tarafa da gül verir.” (S.E., Erkek, 54, Esnaf)

Katılımcının yukarıdaki ifadelerine bakıldığında örfi hukuka ihtiyaç duyulmasının gelenek ve göreneklerdeki karşılığının yanı sıra pratikte bir karşılığı bulunmasına da dikkat çekilmiştir. Sorunların aşiret veya siyasi partilerle hızlı bir şekilde çözmenin konforu, muhtemel sorunların çözüm yeri olarak siyasi iradenin aynı işlevsel mekanizmalar olarak düşünülmesini sağlamaktadır. Toplumun ileri gelenlerinin desteğini yanına almak isteyen siyasi parti liderleri, kendilerine her zaman bu bölgelerden temsilciler arayarak kolektif toplumun blok oylarını talep etmişlerdir (Karadeniz, 2014; Ulutaş, 2016). Böylece karşılıklı pragmatik ilişkiler ağı var olan düzenin devamlılığını garanti altına alır. Ayrıca katılımcılardan elde edilen bu bilgiler, mahiyeti tamamen farklı bir toplum yerine yavaş yavaş değişen, değişime ayak uydurmaya çalışan bir toplumsal yapıya da işaret etmektedir.

Katılımcılardan üç kişi “Artık söz yeterli olmuyor, yazıya bağlı kalmak daha fazla bağlayıcı olmaya başladı” düşüncesinde hemfikirdir. Sözün etkisini yitirmeye başladığına dair söylem çözümün artık resmi yargıda aranmaya başladığına işaret ediyor.

“Eskiden cemaat toplanır. Ailenin ileri gelenleri büyükler bir araya gelerek anlaşmazlıkları çözümlüyordu. Bu çözüm de geçmişte benzer soruna ne ceza verilmişse ona bakılarak oluyordu. Son zamanlarda ise eski gelenek görenekle yetişmiş insanlar yine aynı şekilde yaşıyor. Ancak gençler hiç kafasını ağrıtmıyor direk devlete başvuruyor. Çünkü sözün önemi azalmaya başladı.” (E.G., Kadın, 45, Ev hanımı)

“...Şanlıurfa bu kadar karışık değildi. Bilirdik kimin hangi sülaleden geldiğini anlaşılmamasak muhababımız olurdu. Şimdiki gibi sözleşme de yapmazdık. Tabi bu kadar karışık olmayan yerlerde sözleşmenin yapılmaması hala devam ediyor. Zaten kişinin sözü senettir. Ama şimdi insanların yazılı senetleri bile sahte çıkıyor ya da tüm kapılarını kilitliyor yine de aklını evde bırakıyor.” (R.Y., Kadın, 60, Ev hanımı)

“Komşum kocasından rahatsızdı. Kadın evliliğinde bir türlü huzur bulamadı. Burada otellere, konukevlerine temizliğe gitmeye başladı. Daha sonra da tek başına gidip boşanma davası açtı. Eskiden olsa böyle bir şey mümkün değildi ama şimdi ailesinin boşanmasına izin vermediği kadın tek başına çareyi adalette arıyor. Bu büyüklerimizi yok saymak ya da ihtiyacımızın kalmadığını göstermiyor tabi.” (B.E., Kadın, 42, İşçi)

Toplumsal değişimin kaynağı, asabiyeettir (Haldun, 2015). Grup dinamiğine bağlı olarak asabiyeetin kaynağının değişmesi, sözün önemini azaltarak yeni düzen sağlayıcısının (devletin) devreye girmesini sağlamıştır. Klasik sosyologların ise (Durkheim, Simmel, Weber vd.) farklılaşma olarak tanımladıkları, modernleşme süreciyle birlikte meydana gelen sosyal değişimdir. Zira modernleşmeyle birlikte kolektif bilinç azalmakta, bireyselleşme artmaktadır. Bundan örfi hukuki uygulamaların da etkilendiğini görebilmekteyiz.

6. Örfi Hukuk Uygulayıcıları: Üçüncü Taraf Olarak Kanaat Önderleri

Örfi hukukta mağdur taraf ile mağduriyete sebep olan taraf arasında onarıcı adaletle uzlaşma sağlanır. Onarıcı adalet suçluya ceza vermek yerine suçluya sorumluluklar yükler. Amaç mağdurun uğradığı zararı gidermek ve kalıcı çözümlerle toplumsal hayattaki uyum ve düzenin devamlılığını sağlamaktır. Anlaşmazlıkların çözümünde taraflar arasındaki anlaşmanın sağlanmasında kanaat önderleri kilit role sahiptir. Kanaat önderi olarak adlandırılan kişiler, yıllarca halkın dertleriyle hemhal olmuş, halkın aşına olduğu kişilerden oluşur. Bir bakıma toplumun 'organik aydını' denebilecek bir kesimin yanında, belli bir zamanda topluma 'bu sizin liderinizdir' denilen kişilerdir (Ulutaş, 2016:186-187). Bu kişiler hem birleştirici olma hem de kolektif bilinci harekete geçirme noktasında etkilidirler. Çeşitli anlaşmazlıkların büyümesine veya kan davalarına dönüşmemesinde bu liderler veya kanaat önderleri önemli bir rol üstlenmektedirler (Tekin, 2014).

"Her kabilenin ya da sülalenin bir önde geleni, yaşlısı değer verdiği var. Bunlar birleşir herhangi bir sorunda yardımcı olurlar. Her iki tarafın da güven duyması açısından bu kişilerin taraflardan herhangi biriyle akrabalık bağı bulunmaması da önemlidir. Bu kişiye o vasfı cemaat verir. Çıkıp kendisi sorunlarınızın arabulucusu olacağım demez. Nasıl ki peygamber efendimiz peygamberliği öncesinde 'Muhammedül Emin' olarak biliniyorsa bu kişilerde, cemaatçe güvenilen ve iyi bilinen kişilerdir. Köydeki çoğu insan zaten onları kıramaz, hürmetten dediklerini yapmak, aldıkları kararlara uymak zorundalardır." (R. E., Erkek, 61, Emekli Öğretmen)

"Kanaat önderleri, bulunduğu çevrede sevilen, sayılan, değer verilen her konuda sözüne itibar edilen kişilerdir. Toplum gerek tecrübesi gerek bilgisi gerekse de yaşı itibarıyla barışçıl tutumuyla onları, akil insan diye parmakla gösterir. Çatışma çıktığında bu insanların hakemliğine başvurulur. Sözleri son sözdür üstüne söz söylenmez. Kim, herkesin kabul ettiği, saygı duyduğu birini karşısına almak ister ki? Sadece bu insanlarda değil, burada büyüğün sözünü yere düşürmek ya da sözünü çiğnemek onları yok saymaktır. Bu nedenle de orta yolu bulan kişilerin maddi ve manevi gücü kavganın önünü keser." (M. K., Erkek, 85)

Katılımcıların ikisi de anlaşmazlıklarda çözüm sağlayacak kanaat önderine arabuluculuk görevinin cemaat tarafından atfedildiğini belirtmiştir. Güvenilir, tecrübeli ve tarafsız olabilme nitelikleri bulunan bu kişilere duyulan saygı karar alıcı olmalarını sağlamıştır. Bu nitelikleri barındıran liderin sözü yere düşürüldüğünde 'mahalle baskısıyla karşılaşmak', 'ayıplanmak /kınanmak', 'sansür yemek' ve 'yurdunu terk etmek zorunda kalmak' gibi olumsuzlukların önünün açılacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Dolayısıyla herhangi bir yaptırıma maruz kalmamak ve toplumun makbul üyesi olmaya devam etmenin yolu ortak akıl önderliğinde teamüllere uygun davranmaktan geçmektedir. Yaygın teamüllerin yansıması olan bu düşünce örfi hukuka dayalı düzene de meşruiyet kazandırmaktadır. Weber ise sağlanan düzene meşruiyetini sağlayan şeylerden biri de gelenektir (Weber,2012:146) diyerek benzer bir açıklama getirmiştir.

Kanaat önderi olarak görülen iki katılımcı, kanaat önderlerinin toplumdaki rollerini şu ifadeleriyle vurgulamıştır:

"Cemaat içinde yaşamın, huzur ve güven içerisinde sürmesi için bir rehberin, liderin olması gerekir. Gördüğümüz üzere cehalet en önemli sorunlarımızdan biridir. Burada da okumuş insan sayısı çok az. Okumuş olsa bile inançlara ters düşmeden, taraflar düşünülerek, sağduyulu davranmak çok önemlidir. Belki de yaşımızdan ötürü fevri hallerden uzak durduğumuz için bu çevrede olsun aile çevresinde olsun arayış bulmam için gelirler. Aslında

her toplumda bir ortak akıl sağlayıcı olmalıdır. Çünkü topluluklara rehberlik eden, yol gösteren, yönlendirip yöneten olmadıkça, toplumda kavga eksik olmayacaktır.” (A.K., Erkek, 82, Kanaat Önderi)

“Hafif akıl ağır yükür yani ‘aqla sivik barê girane’ deriz. Bunun ortaya çıkaracağı sorunları asgari düzeyde yaşamamak için problemleri bir an önce çözümlenmeye çalışırız. Tarlalar üzerinde yaşanan sorunlar, sınır anlaşmazlıklarında, gençlerin arasındaki tartışmalar büyüyüp aileler için içine girdiğinde telkinler vererek sükûnet sağlamaya çalışırız. Toplanıp mahkemeye gitseler Türkçe konuşup dertlerini dahi anlatamazlar mesele iyice uzar daha fazla problem yaratır. Bir de kişi devletten de bir yakınlık göremeyince her türlü sorunun çözümünü için insanlar, güvendikleri kişilere başvurmak istemektedir. Böylelikle de bizler kimi zaman bir din adamı, şeyh gibi kimi zamanda devletin hâkimleri gibi davranarak hak gözeterek arayış bulmaya çalışıyoruz.” (H. B.O., Erkek, 74, Kanaat Önderi)

Weber’in müşterek anlayışların saf teamüllerden ayrılarak zorlayıcı yürütmenin güvencesine doğru giden bir hukuk anlayışı bulunmaktadır (Weber, 2014:189). Kanaat önderlerinin yukarıdaki ifadeleri ise Weber’in bahsettiği zorlayıcı yürütmeden ziyade çatışma halinden barışa geçişte müşterek anlayışta buluşturan ortak bir aklın/liderin zaruri olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra kolektif bilincin yüksek oluşu, aileler arasındaki çatışmanın uzamasıyla zararın artacağı gerçeği ve anlaşmazlık yaşayan kişilerin resmî kurumlarla ortak bir dile sahip olmaması kanaat önderlerinin işlevselliğini arttırmaktadır.

“Bölgede bir de örfümüz İslam ile paralel olduğu için bir taraf hadi şeriatı gidelim çözelim dediğinde hayır ben gitmem demek olmaz. İş buraya varınca barış zorunludur. Ha tabi kötü niyetli insanlar bu durumu da suiistimal etmiyor desem, yalan olur. Örneğin barış yemeği veriliyor iki saat sonra bir bakıyorsun bir taraf yine can kaybetmiş. Ama bunlar kötü örnekler her yerin iyisi kötüsü olduğu gibi bunlar da öyle. Tabi devletin böyle bir yaptırımı, bağlayıcılığı olduğunu söyleyemem.” (M. K., Erkek, 85)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcı, kanaat önderlerinin neden hala işlevini devam ettirdiğine yeni bir neden daha eklemiştir. Şeriat olarak ifade edilen toplumsal yaşamı ve insan yaşamını düzenleyici dinsel kurallar bütününe duyulan saygının büyüklüğü önemlidir. Dolayısıyla çözümün dini değerlerle paralel olan örfi hukukta aranmasının kabul edilmemesi mümkün değildir. Hukuk uygulayıcılar veya karar alıcılar olarak var olan liderlere duyulan saygının bir kaynağı da buradan gelmektedir.

7. Sonuç

Bu çalışma modern hukukla kıyaslandığında örfi hukukun varlığını neden ve nasıl devam ettirdiğine odaklanmıştır. Şanlıurfa’da birey, içinde bulunduğu cemaatin/topluluğun bir parçası olarak vardır ve “bizi” temsil etmektedir. Dolayısıyla suç ve mağduriyet bireysel olmaktan ziyade kolektif olarak algılanmaktadır. Akrabalık ve aşiret sisteminden kaynağını alan toplumsal düzenin dışına çıkmak ve sadece özne olarak var olmak zordur. Özellikle anlaşmazlık yaşayan tarafların akraba olduğu durumlarda sorunun mahkemelere taşınması, çözüm sürecini ve çatışmayı olumsuz etkileme ihtimali yüksektir. Dolayısıyla örfi hukukun; suçu bireysel görmemesi, bireyin içinde bulunduğu cemaatin menfaatini ön planda tutarak sorunlara hızlı, kalıcı çözümler üretilmesi ve deneyimlere bağlı olarak duyulan güven dikkat çekmektedir. Örneğin mağdur tarafa ödenecek kan parası ya da diyetin bir an önce yerini bulmasına karşılık modern hukuk mekanizmalarında aynı hız görülememekte davaların nihayete ermesi seneler alabilmektedir.

Bu nedenle araştırmada katılımcılar, resmi yargıya güvenseler dahi çatışma sürecinin uzamasını istemedikleri için örfi hukukla anlaşmazlıkları çözdüklerini belirtmişlerdir.

Literatürdeki diğer çalışmaların (Karadeniz, 2014; Kaya, 2015; Ulutaş, 2016) ortaya koyduğu gibi bu çalışmadaki katılımcılar da hukukun suç olarak görmediği olayların toplumsal vicdanda rahatsızlık yaratması ya da suç teşkil eden davranışın karşısında resmi yargının tavrının yetersiz görölmesine dikkat çekmiştir. Yanı sıra aşiret örgütlenmesinin varlığı ve geleneksel aile yapısının hakimiyetini koruması, saygı duyulan büyükler dururken mahrem olanın mahkemelere taşınmaması gerekliliğini öğreten değerler ve ayıplanma-kınanma korkusu şanlıurfa'da örfi hukukun varlığını ve işlevselliğini arttırmaktadır. Bu nedenle karar alma süreçlerinde aşiret liderleri, ailenin ileri gelenleri, kanaat önderleri ve siyasi partilerin etkisi görülebilmektedir. Ancak daha genç neslin örfi hukukla hızlı bir çözüm sunulacak olsa da sözün gücünü kaybetmesi nedeniyle modern hukuka olan güvenin arttığına dair vurgusu, modern hukuk kurallarına olan algının yavaş yavaş değişmeye başladığını göstermektedir.

Saha çalışmasının geneline bakıldığında şanlıurfa'da toplumsal düzeni sağlayan kurallar, karmaşık kültürel bağlıamların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, hukuk kuralları konusundaki deneyimlerin, toplumsal normlarla ne kadar ilişkili olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Anlaşmazlıkların çözümlenme sürecinde de her kültür, kendi alanlarını ve kategorilerini kendine özgü biçimde oluşturmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların yaşadığı anlaşmazlıkların ne olduğu (arazi, kız alıp-verme, kaza, cinayet, miras vs.), çözümün nerede ve nasıl aranılması gerektiği toplumsal vicdanının nasıl oluşturulduğuyla yakından ilişkilidir. Ve en önemlisi de şanlıurfa'da halen toplumun diğer üyelerinin sosyal desteğine ihtiyaç duyulmaya devam edilmesi, bölgenin kendine özgü bir değişimle cemaat toplum yapısını büyük ölçüde sürdürdüğünü göstermektedir.

Kaynakça

- Andreoni, J. and Gee, L.K. (2012). Gun for hire: Does delegated enforcement crowd out peer punishment in giving to public goods?. *Journal of Public Economics*, 96(11-12):1036-1046.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2011). *Türkiye' de töre ve namus cinayetleri*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bal, H. (2014). *Hukuk sosyolojisi*. Ankara: Sentez.
- Baldassarri, D. and Gorssman, G. (2011). Centralized sanctioning and legitimate authority promote cooperation in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA*, 108(27): 1036-11027.
- Barth, F. (2001). *Kürdistan'da toplumsal örgütlenmenin ilkeleri*. (Çev: Serap Ruken Şengül & Hişyar Özsoy), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Bruinessen, M. V. (2015). *Ağa, şeyh ve devlet*. (Çev: Banu Yalkut), İstanbul: İletişim.
- Conley, J.M. and O'barr, W.M. (1993). Legal anthropology comes home: a brief history of the ethnographic study of law. *Loy. LAL Rev*, 27(1): 41.
- Cotterrell, R. (2020). *Hukuk sosyolojisi giriş*. (Çev: Saim Üye). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Delaney, C. (2014). *Tohum ve toprak Türk köy toplumunda cinsiyet ve kozmoloji*. (Çev: Selda Somuncuoğlu & Aksu Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ehrlich, E. (2019). *Hukuk sosyolojisinin temel ilkeleri*. (Çev: Artun Mimar). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin sonuçları*. (Çev: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gurvitch, G. (1945). Tabii hukuk mu, yoksa sezgiye dayanan müspet hukuk mu?.(Çev: Hamide Topçuoğlu). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4):156-196.
- Gurvitch, G. (1949). Hukuk sosyolojisinin konusu ve problemleri. (Çev: Hamide Topçuoğlu), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2):222-245.
- Güngör, E. (2019). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. İstanbul: Yer-su Yayıncılık.
- Güngörer, F. (2021). Geleneksel kapalı toplumların ürettiği kanaat önderliği olgusuna yönelik bir saha araştırması. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7: 61-90.
- Grieco, D., Faillo, M. and Zarri, L. (2017). Enforcing cooperation in public goods games: Is one Punisher Enough? *Journal of Economic Psychology*, 61: 55-73. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2017.03.007>.
- Haldun, İ. (2015). *Mukaddime 1*. (Çev: Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Harris, N. (2003). Reassessing the dimensionality of the moral emotions. *British Journal of Psychology*, 94 (2003):457-473.
- Harris, N., Walgrave, L., and Braithwaite, J. (2004). Emotional dynamics in restorative justice conferences. *Theoretical Criminology*, 8(2):191-210.
- Haviland, W.A, Prins, H.E., Walrath, D. and McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. (Çev: İnan Deniz Erguvan Saroğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Holzinger K., Haer R., Bayer A., Behr D. M., and Neupert-Wentz C. (2019). The constitutionalization of indigenous group rights, traditional political institutions, and customary law. *Comparative Political Studies*, 52(12):1775–1809. doi: 10.1177/0010414018774347.
- Karadeniz, S. (2014). *Aşiret ailesi ve kentte dönüşümü*. (Ed. Mustafa Aydın), Aile Sosyolojisi içinde, İstanbul: Açılım.
- Kaya, M. (2015). *Aşiret modernleşmesi*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Ketelaar, T & Au, W.T. (2003). The effects of feelings of guilt on the behavior of uncooperative individuals in repeated social bargaining games: an affect -as- Information interpretation of the role of emotion in Social interaction. *Cognition and Emotion*, 17 (2003): 429-453.
- Neuman, W. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. USA: Pearson Education Limited.

- Nosenzo, D. and Sefton, M. (2014). *Promoting cooperation: The distribution of reward and punishment power. In Social Dilemmas: New Perspectives on Reward and Punishment.* Oxford: Oxford University Press.
- Okumuş, E. (2018). Umran ilmi, çatışma çözümü ve barış. *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, 3 (1): 1-30.
- Ökten, Ş. (2010). İktidarın sosyolojik kimliği: Aşiretlerde iktidarın biçimi ve kaynakları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2): 183-215.
- Özcan, M. T. (1998). *İlkel toplumlarda toplumsal kontrol.* İstanbul: Özne.
- Ulutaş, E. (2016). *Kanaat önderi bir liderlik fenomenolojisi.* İstanbul: Açılım.
- Petersen, M.B, Sell, A., Tooby J. and Cosmides L. (2012). To punish or repair? Evolutionary psychology and lay intuitions about modern criminal justice. *Evolution and Human Behavior*, 33(6): 682-695.
- Pupu, N. and Wiessner, P. (2018). *The challenges of village courts and operation Mekim Save among The Enga of Papua New Guinea Today: A View from The Inside.* Australian Aid Discussion Papers.
- Rehbinder, M. (2019). *Hukuk sosyolojisi.* (Çeviri: İlyas Doğan ve Hilal Kafkas), Ankara: Astana Yayınları.
- Roberts, S. (2010). *Düzen ve kargaşa hukuk antropolojisine giriş.* (Çev: Erkan Koca), Ankara: Birleşik.
- Rosen, L. (2017). *The judgment of culture: Cultural assumptions in American law.* London: Routledge.
- Sümer, N. (1998). Bir kültür ürünü olarak hukuk. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 38(1-2): 313-321.
- Tekin, F. (2014). Söylem ve gerçeklik arasında aşiret reisi. *Sosyoloji Divanı*, 3: 85-97.
- Tönnies, F. (2001). *Community and civil society.* (Ed. Jose Harris), (Translated by: Jose Harris and Margaret Hollis). Cambridge University Press .
- Üner, M. E. (2009). *Aşiret, eşkıya ve devlet.* İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Weber, M. (2011). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu.* (Çev: Gülistan Solmaz). Ankara: Alter.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum* I. Cilt. (Çev: Latif Boyacı). İstanbul: Yalın Yayınları.
- Weber, M. (2014). *Hukuk sosyolojisi.* (Çev: Latif Boyacı), İstanbul: Yalın Yayınları.
- Wiessner, P. (2020). The role of third parties in norm enforcement in customary courts among the Enga of Papua New Guinea. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 117(51): 32320–32328. doi: [10.1073/pnas.2014759117](https://doi.org/10.1073/pnas.2014759117)
- Yalçın-Heckmann, L. (2016). *Kürtlerde aşiret ve akrabalık ilişkileri.* (Çev: Gülhan Erkaya). İstanbul: İletişim.
- Yang J, & Chuan TB. (2022). Evaluation and analysis of traditional customary law based on the perspective of big data. *Comput Math Methods Med*, 2022:5088630 doi:10.1155/2022/5088630.
- Yuill C. (2018). Is anthropology legal? *Anthropology in action*. 25(2):36–41. doi: 10.3167/aia.2018.250205.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This article focuses on the appearances of customary law in social life, which remains valid against modern law in Şanlıurfa. It is thought that with modernization, religious values, our feelings and kinship will lose their influence in the new social life. However, the existence of tribal organization and the dominance of the traditional family structure ensure the existence and function of customary law in Şanlıurfa. This difference rather than being a complete break with the old was achieved by establishing the link between the new conditions and the existing features of social life. Thanks to this established bond, customary law, which is one of the functional mechanisms of the community, continues to be needed in disputes between different parties. The study aims to explain the sociological reasons behind the continued existence of customary law (although transformed) against modern law in Şanlıurfa. In addition, it is aimed to discuss the role of customary law in the modern state of law and to reveal its functioning. Within the scope of this research, with the qualitative data obtained from Haliliye, Eyyübiye, Karaköprü, Bozova, Siverek and Suruç districts of Şanlıurfa, it has been analyzed which sociological factors provide the existence of the customary law in the face of modern law.

Methods

This study was carried out in Şanlıurfa with 22 participants between September 2018 and March 2019. The qualitative research method which was used in this research, aims to understand the reasons for the existence of customary law against modern law. Considering the purpose of the research, themes, categories and sub-categories were created with the data obtained from the field. The obtained data were re-read and placed in thematic conceptualizations. In order to avoid ethical problems during the analysis of the data, the identities of the participants were defined by giving a code, and not including any special identity information. Among the participants between the ages of 22-85, 13 are male and 9 are female. Considering the education levels of the participants, it is seen that the majority (8 people) are high school graduates. In addition, 6 people are illiterate, 6 people are primary school graduates and 2 people are university graduates. When we look at the professions of the participants, it is seen that they are workers, teachers, imams, civil servants, journalists and farmers. In addition, 7 of the participants are housewives and 2 are opinion leaders. Interviews are between 1-2 hours on average. Focus group discussions were held with 4 women and 3 men, and it was tried to make it easier for the participants to remember their experiences regarding modern and customary law. This study strives to understand how individuals living in Şanlıurfa experience and perceive modern and customary law and their decision-making mechanisms in resolving social disputes. Data obtained from the field have helped to interpret themes such as the view of modern law, the resolution of social conflicts, the acceptance of the word as a deed, and the roles of opinion leaders.

Conclusion

It is difficult to go out of the social order originating from the kinship and tribal system and to exist only as a subject. Especially in cases where the parties in dispute are relatives, it is highly likely that the problem will be brought to the courts, negatively affecting the resolution process and the conflict. It is noteworthy that the customary law does not see the crime as an individual, that the individual is in the forefront of the interests of the community, producing fast and permanent solutions to the problems, and the trust that is based on experience. For example, although the blood money or amount to be paid to the aggrieved party finds its place as soon as possible, the same speed cannot be seen in modern legal mechanisms, and it may take years for the cases to be finalized. For this reason, the participants in the study stated that they resolved the disputes with customary law because they did not want the conflict process to prolong, even if they trusted the official judiciary. Again, the participants drew attention to the fact that events, which the law does not consider as a crime, cause discomfort in the social conscience or that the attitude of the official judiciary is inadequate in the face of criminal behavior. In addition, the existence of the tribal organization and the preservation of the traditional family structure, the values that teach that the private should not be brought to the courts while the respected elders remain, and the fear of shame and condemnation increase the existence and functionality of the customary law in Şanlıurfa. For this reason, the influence of tribal leaders, family dignitaries, opinion leaders and political parties can be seen in the decision-making processes. However, the emphasis of the younger generation on the increase in confidence in modern law due to the loss of power of the word, even though a quick solution will be offered with customary law, shows that the perception of modern legal rules has begun to change. As a result, each culture creates its own fields and categories in its own way in the resolution process of conflicts. Therefore, whatever the disagreements experienced by the participants are (land, marriage, accident, murder, inheritance, etc.), where and how a solution should be sought is closely related to how the social conscience is formed. And most importantly, the continuing need for the social support of other members of the society in Şanlıurfa shows that the region maintains its community structure to a large extent with a unique change.